

tage Del i Ledelsen og Styrelsen af Stat og Kommune og de mange andre borgerlige Samfundsindretninger, vi har, skulde kunne interessere sig for, at man skulde se en større eller mindre Del af den opvoksende Slægt vokse op fuldstændig i Uvidenhed. Det kan jeg ikke tænke mig. Jeg i hvert Fald har ikke Interesse for det Spørgsmaal; tværtimod, thi det er givet, at ligesom Trældom og Dumhed fulgtes ad i fordums Dage, saaledes maa nu Frihed og Oplysning gaa Haand i Haand; de to Ting kan og maa ikke skilles ad.

Det bliver i den kommende Sommer kun 111 Aar, siden man i dette Land fik indført en Undervisning med det for Øje, at alle Børn i Landet, fra hvilket Hjem de end kom, skulde have Del i Oplysningens Goder, medens det forhen var saadan, at Oplysning og Undervisning var et Særeje for nogle faa enkelte i vort Samfund. Kravet om Oplysning kommer frem her i Danmark samtidig med Kravet om Frihed. Den Gang Frederik den Sjette og hans udmærkede Ministre enedes om at løse Stavnbaandet, den haardeste og tungeste Lænke, der hvilede paa den store danske Bondestand, var de klar over, at naar dette Skridt var taget og skulde følges af en hel Række andre humane og frisindede Love, maatte man skride til at oplyse den Del af Befolkningen, der nu blev frigjort. Aaret efter Stavnbaandets Løsning, altsaa 1789, nedsatte Regeringen derfor ogsaa den første store Skolekommission her i Landet til at overveje det Spørgsmaal, hvorledes man skulde skabe et Undervisningsvæsen, der kunde blive til Gavn og Velsignelse for den Befolkning, der nu havde begyndt at nyde Frihedens Goder og Velsignelser; denne Kommission sad rigtignok i 25 Aar, og heldigvis har ingen senere Kommission slaaet den Rekord; jeg haaber heller aldrig, den skal blive slaaet. Det er rigtigt, hvad den ærede Ordfører for Socialdemokratiet i Dag, det ærede Medlem Hr. Vilhelm Rasmussen, gjorde opmærksom paa, at der paa den Tid vaagnede en stærk Trang til Oplysning og Lyst til at meddele Oplysning. Det var ikke først ved Loven af 1814, at dette gav sig Udslag, Oprettelsen af de mange Seminarier, men denne Trang gav sig Udslag allerede i Slutningen af det 18de Aarhundrede, idet mange af Landets Præster aabnede deres Præstegaarde og med Glæde tog sig af Ungdommens Oplysning og Undervisning; og det er som Følge deraf, at en Del af Seminarierne fra første Færd blev knyttet til Præsterne og Præstegaardene. Men ikke alene Præsterne tog sig varmt af Oplysningstanken, men ogsaa adskillige af

Datidens Herremænd, der forstod Tidens Krav. Det var jo de humane Herremænd, der løste Stavnbaandet og stod i Spidsen for de mange Reformers. Den Gang saa Herremændene anderledes paa Forholdene, end de har gjort senere; den Gang var det Herremænd, der tog Initiativet til Frihed og Fremskridt. Jeg har i min Tid desværre set noget andet; da vi senere havde faaet en fri Forfatning, satte Danmarks Godsejere sig hen og saa surt til det hele og tog ingen Del i den Udvikling, som Friheden kaldte ogsaa dem til at tage Del i; derfor er det ogsaa gaaet dem, som det er gaaet: deres Magtstilling, som de i alt for høj Grad brugte i senere Tid, er mere og mere svundet hen. Men fra den Tid, jeg her omtaler, vil man mindes, at baade Præster og Herremænd tog sig af Undervisningsvæsenet. Det er en kendt Sag, at Stamfaderen til den berømte Bojsenske Slægt, P. O. Bojsen, en Husmands søn fra Vestkanten af Sønderjylland og en begavet ung Mand, kom til Kiøls Universitet, hvorfra han gik ud med første Karakter med Udmærkelse, hvorefter han straks rejste til Københavns for at faa dansk teologisk Embedseksamen, hvad han ogsaa opnaaede med første Karakter med Udmærkelse; senere blev han Medhjælper hos Grev Reventlow, der havde saa meget med Skolekommissionen at bestille, og han var en af de første Seminarieforstandere, idet han til sin Præstegaard, da han blev kaldet til Præst i Vesterborg paa Lolland, knyttede et Seminarium til sin Virksomhed og blev en fremragende Forstander for Seminarierne dernede, før Skoleloven af 1814 kom, og før det var gjort til Pligt at oprette Seminarier. En Broder til Grev Reventlow paa Christianssæde, Grev Reventlow paa Brahetrolleborg, indrettede ogsaa et Seminarium for Fynboerne, før Skoleloven af 1814 kom. Men hele denne stærke Bevægelse, denne Lyst og Trang til at støtte Oplysningssagen, fik et Knæk, den Gang vi endelig fik Skoleloven af 1814, og det mener jeg hidrører fra, at medens det jo var en god Gerning, der blev gjort, da man indrettede en Skole for den almindelige Befolkning med den Op-gave for Øje, at ingen Børn i dette Land bør være uden Oplysning, stod man jo fuldstændig uklar overfor, hvordan man nu skulde bære sig ad i disse Skoler med at indføre et Undervisningsvæsen, der kunde blive til Gavn og Velsignelse for de uvidende Bønders og de lige saa uvidende Borgeres Børn, som skulde ind i disse Skoler. Borgerne i Byerne var nemlig lige saa daarligt stillede den Gang som Bønderne paa Landet.